

Шевченко С.М.

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу
історії та філософії освіти,
*Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна*

ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ЕПОХА МИНУЛОГО...

Історично склалося так, що за межами української держави опинилися мільйони українців. Живучи в різних країнах світу, зокрема в США, Канаді, Франції, ФРН та інших країнах, вони були і залишаються часткою українського народу. Як під час української національної революції 1917 — 1918 років викликала хвилю еміграції української інтелігенції за кордон. Можна назвати ряд українських, діячів, які починали свій творчий шлях в Україні (деякі з них брали активну участь в українській революції), але мусили продовжувати свою діяльність за межами України. Отже, в умовах сьогодення мільйони українців знайшли собі пристанище за кордоном. Там діти навчаються в українських дитячих садочках, класах, а в деяких країнах і школи повідкривали для переселенців з України. У дитячих закладах і школах педагогами працюють наші вчителі-практики за нашими підручниками та програмами. Крім того, для тих хто не влаштував свою дитину до школи, по місцю проживання, то для них відбувається он-лайн навчання.

Констатуючи факти можна сказати, що знаходячись в іншому національному середовищі, українці зберігали

традиції, культуру свого народу, несли творчий доробок у розвиток його духовної культури [4]. Найвизначнішим представниками були Д. Донцов, Д. Чижевський та О. Кульчицький та інші [2].

Майже всі представники наукового потенціалу її зосереджували увагу на розгляді передусім української – національного характеру, досліджуючи вплив його на формування духовної культури народу. Багато хто з дослідників зосереджували творчі зусилля в основному на розгляді української ідеї, а саме: І. Мірчук, В. Щербаківський, М. Сціборський, Д. Донцов. Досить плідно вчені діаспори працювали і над історією української філософії, в тому числі і над спадщиною Г. С. Сковороди. Крім цього, що стоїть історіософія В. Липинського, в творах якого, як і в працях Д. Донцова розглядалася концепція національної еліти [9 с. 25; 2].

Серед багатьох українських мислителів, що жили й творили за межами батьківщини (в «діаспорі», як сьогодні прийнято говорити), перш за все хотілося б назвати відомого ідеолога українського націоналізму Дмитра Донцова (1883 — 1961), який був учнем родоначальника українського націоналізму Миколи Міхновського (1873 — 1924). У брошурі Міхновського «Самостійна Україна», писалося: Ми не хочемо довше зносити панування чужинців, не хочемо більше зневаги на своїй землі. Нас є горстка, але ми сильні нашою любов'ю до України»... [2].

Дмитро Донцов мав переслідуваний царським урядом і мусив у 1906 р. емігрувати до Австро-Угорщини. Тут у 1913 р. у виступі на другому Всеукраїнському студентському конгресі у Львові де висунув програму відокремлення України від Росії. В роки першої світової війни був головою «Союзу визволення України», за гетьманату – головою Українського телеграфного агентства. З 1922 р. вів активну політичну роботу у Львові,

редагував ряд видань. У 1939 р. з наближенням до Львова Червоної армії емігрував до Канади; з 1948 по 1953 р. викладав українську літературу в Монреальському університеті. Учений розглядав націоналізм як світогляд українського народу. Теорія Донцова – це принцип волі, тлумаченої ірраціоналістично.

Ґрунтом національної ідеології Донцов вважав волю нації до життя. Як важливу рису національної ідеології він ставив над усе «загальнонаціональну» ідею; наполягав на «нетерпимості», навіть «фанатизмі», без яких, мовляв, не може успішно реалізовувати національну ідеологію. Отже, «Нація глядить у минуле, — писав Донцов у праці «Націоналізм», — звідки в традиціях шукає свою відправну точку і в майбутнє, яке має урядити для майбутніх поколінь. Українство мусить усвідомити собі, що його ідея, коли хоче перемогти, — повинна перейнятися поняттям влади над людністю і територією і надихнути собою таку спільну форму господарства, що піднесла б потрійно видатність моральних і фізичних сил України в порівнянні з теперішнім її станом».

Теоретична і практична діяльність Донцова пов'язана з розробкою і захистом ідеології українського націоналізму. Концепцію національної еліти Донцов виклав у багатьох творах. Найбільш значущими є «Націоналізм» (1926), «Дух нашої давнини» (1944), «Хрестом і мечем» (1967), «Незримі скрижалі Кобзаря» (1961), «Клич доби» (1968) та ін.

Отже, політична філософія Донцова ґрунтується на двох основоположних принципах — принципів «інтегрального націоналізму» та принципі національної еліти. Нація, національна ідея, українська національна ідея були об'єктом розгляду Донцова в багатьох його творах. Самі по собі ці ідеї були і лишаються актуальними.

Список використаних джерел:

1. Загородня А.А. Соціально-антропологічне осмислення освіти в Україні ХХ століття: філософський підхід. *Наука, освіта та технології: актуальні проблеми теорії та практики: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Дрогобич, 19 травня 2023 р.): у 2 ч. Дрогобич: ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. С. 9-10. URL: <http://www.economics.in.ua/>
2. Історія філософії України / Хрестоматія. К., 1992.
3. Костомаров М. Две русские народности. Київ. Харків, 1991.
4. Маланюк Євген. Нариси з історії нашої культури. К., 1992.
5. Сковорода Григорій. Повне зібрання творів у двох томах. К 1973
6. Філософія: Навч. посібник / І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко. К.: Вікар, 1997.
7. Юринець В. Філософсько-соціологічні нариси. Харків, 1930.
8. Шевченко С.М. Микола Міхновський (1917-1924 рр.) як один із представників українського національного руху кінця ХІХ – початку ХХ століття. The 6th International scientific and practical conference «Scientific research in the modern world» (April 6-8, 2023). Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2023. P. 384-387. URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-scientific-research-in-the-modern-world-6-8-04-2023-toronto-kanada-arhiv/> <https://lib.iitta.gov.ua/734919/>
9. Шевченко С.М. Національні ідеї В. Липинського. Педагогічна біографіка в освітньо-науковому просторі в умовах воєнної доби: нові виклики і завдання» (у межах Всеукраїнського фестивалю науки – 2023): зб. матер. VIII Всеукраїнського науково-методологічного семінару з історії освіти, (16 травня 2023 р. в онлайн-форматі, Київ). 2023. С.25-27.

10. Шевченко С.М. Національна освіта й виховання учнів у творчості Юрія Федьковича. The 7th International scientific and practical conference «Scientific research in the modern world» (May 4-6, 2023). Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2023. P. 380-384. URL: <https://sci-conf.com.ua/vii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-scientific-research-in-the-modern-world-4-6-05-2023-toronto-kanada-arhiv/> <https://lib.iitta.gov.ua/735221/>

11. Шевченко С.М. Освітні та філософсько-освітні погляди у творах Т.Г. Шевченка, які так співзвучні із сьогоденням... The 6th International scientific and practical conference «Science and technology: problems, prospects and innovations» (March 16-18, 2023) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2023. P. 305-309. URL: <https://sci-conf.com.ua/vi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-and-innovations-16-18-03-2023-osaka-yaponiya-arhiv/> <https://lib.iitta.gov.ua/734590/>

12. Шевченко С.М. Просвітницька й педагогічна діяльність Юрія Федьковича (1834-1888) чи миттєвості сьогодення... *Наука і техніка сьогодні*. (Серія «Педагогіка»): журнал. Видавнича група «Наукові перспективи», 2023. № 3(17). С. 472-481. (Категорія Б). [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3\(17\)-472-481](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-3(17)-472-481) Режим доступу: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/issue/archive> <https://lib.iitta.gov.ua/734635/>

